

Michał Kordziński¹

Uniwersytet im. Adama Mickiewicza w Poznaniu

Unia Europejska jako społeczność ludów dobrze urządzonych? Obiektowa interpretacja prawa ludów Johna Rawlsa – przyczynek do przyszłych badań²

1. Wprowadzenie

John Rawls, w liście do Philippe’a Van Parijsa, otwarcie wyrażał swoją niechęć do Unii Europejskiej. Twierdził, że otwarty i wolny rynek na tak dużym obszarze w dłuższej perspektywie służy przede wszystkim zyskom banków i kapitalistycznej klasy biznesowej, sprzyjając zarazem bezsensownemu konsumpcjonizmowi³. W literaturze przedmiotu wskazuje się m.in. na rozległy system redystrybucji dóbr oraz istnienie Europejskiego Mechanizmu Stabilizacji jako racje, dla których takie ujęcie Unii Europejskiej nie jest uzasadnione⁴. Z drugiej strony inni badacze dowodzą, że integracja Unii Europejskiej w istocie jest realizowaniem projektu „realistycznej utopii”⁵. Wskazuje się również, że Unia Europejska od czasu listów J. Rawlsa uległa zmianom na tyle istotnym, że zastosowanie jego pojęć jest zasadne, a nawet pożądane, ponieważ zarzuty o niesprawiedliwej

¹ Numer ORCID: 0009-0000-5450-5846. Adres e-mail: kordzinski.michal@gmail.com

² Artykuł powstał na podstawie referatu przygotowanego na XII Polski Zjazd Filozoficzny w Łodzi, odbywającego się w dniach 11–16 września 2023 r. Chciałbym bardzo podziękować prof. Karolinie M. Cern z Wydziału Filozoficznego UAM za wszystkie wnikliwe uwagi i zaangażowanie oraz prof. Krzysztofowi Przybyszewskiemu z Wydziału Filozoficznego UAM za pomoc w skonkretyzowaniu idei przyświecającej temu artykułowi. Ponadto bardzo dziękuję uczestnikom obrad Sekcji Filozofii Społecznej i Polityki podczas XII Polskiego Zjazdu Filozoficznego za dyskusję o możliwości symulacji twierdzeń filozoficznych, a zwłaszcza dr. Mieszku Ciesielskiemu z Instytutu Kultury Europejskiej UAM za zwrócenie uwagi na zagadnienie podobieństwa mechanizmu specjalizacji z metodą idealizacji i konkretyzacji Leszka Nowaka, które o ile w tym artykule mogłem jedynie zaznaczyć, o tyle z pewnością zasługuje na samodzielne opracowanie. Podziękowania składam również Recenzentom za ich komentarze i rekomendacje, a w szczególności za zwrócenie uwagi na potrzebę opisaną wartości takiego modelowania dla dotychczasowych interpretacji teorii J. Rawlsa. Zgadzam się bowiem, że jest to jedno z kluczowych zagadnień dla przyszłości przedstawionego w tym artykule projektu.

³ J. Rawls i P. Van Parijs, *Three letters on the law of peoples and the European Union*, „Autour de. Rawls. Special Issue of Revue de Philosophie Economique” 2003/8, s. 7–20.

⁴ M.R. Kamminga, *Rawls and the European Union*, „Philica” 2014.

⁵ G. Morgan, *John Rawls: Eurosceptic? European Integration as a Realistic Utopia*, 2008, <https://ssrn.com/abstract=1113223>, dostęp: 28.11.2023 r.

redystrybucji są nieaktualne⁶. W kontekście obecnej formy współpracy państw europejskich, będącej reakcją na inwazję Rosji na Ukrainę – m.in. nałożenie sankcji na Rosję i finansowe wspieranie Ukrainy – można stwierdzić, że istnieją dobre racje dla podjęcia ponownego wysiłku konceptualizacji Unii Europejskiej przez pryzmat *Prawa ludów* J. Rawlsa. Wszak jego koncepcja zawiera argumenty na rzecz pomocy społeczeństwom obciążonym; uzasadnia dążenie do porozumienia z państwami bezprawia, zamiast całkowitego wyniszczania ich gospodarek; a także proponuje zasady prowadzenia wojny, której celem jest sprawiedliwy i trwały pokój⁷.

Wskazanie Ukrainy jako tzw. społeczeństwa obciążonego, czyli niezdolnego do samodzielnego dobrego urzędnienia⁸, a Rosji jako państwa bezprawia, kierującego się imperialistyczną polityką, nie jest problematyczne. Trudności sprawia jednak ujęcie Unii Europejskiej jako społeczności ludów, czyli nieagresywnego związku państw przestrzegających praw człowieka. Ta problematyczność nie tyle dotyczy samej struktury państw Unii Europejskiej, ile raczej interpretacji *Prawa ludów*. Wszak Rawls nie określał swojej koncepcji jako gotowej do konkretnego zastosowania, lecz jako realistyczną utopię, mającą pokazać praktyczne możliwości polityczne. Dlatego nie miała ona być czymś kompletnym, ale właśnie czymś wymagającym dostosowania do danego kontekstu. W analizowanym poniżej przypadku będą to państwa europejskie, które przynależą do Unii Europejskiej i Traktatu Północnoatlantyckiego.

Celem artykułu jest przedstawienie perspektywy interpretacyjnej koncepcji prawa ludów, umożliwiającej jej współczesną konceptualizację. Zgodnie z główną tezą badawczą artykułu pojęcia obiektywnego paradygmatu programowania (dalej: OPP) oferują efektywną aparaturę pojęciową do reinterpretacji twierdzeń filozoficznych, które w szczególności można zaaplikować do współczesnej konceptualizacji prawa ludów Johna Rawlsa. Po pierwsze paradygmat ten był już wykorzystywany do komputerowej symulacji monadologii Gottfrieda Wilhelma Leibniza⁹ oraz w tworzeniu interaktywnego systemu odpowiadającego na pytania dotyczące treści *Etyki* Barucha Spinozy¹⁰. Oferuje on wiele różnych narzędzi, co w praktyce przekłada się na możliwość jego szerokiego zastosowania. Po drugie nie był on dotychczas wykorzystywany na gruncie filozofii politycznej, przez co istnieje szansa, że pozwoli w nowy sposób ująć problem adaptacji prawa ludów do współczesnych realiów. Po trzecie zastosowanie tego paradygmatu do twierdzeń filozoficznych umożliwi ich komputerową symulację, analogicznie do tworzonych w ekonomii modeli rynkowych, pozwalających na ich weryfikację i rozszerzenie.

W części pierwszej artykułu zostały wyszczególnione oraz opisane związki między obiektywnym paradygmatem programowania a filozofią w trzech obszarach: filozofii informatyki, filozofii nauki oraz filozofii *in silico*. W następnej części zostały przedstawione kluczowe mechanizmy obiektywnego paradygmatu programowania, takie

⁶ K. Klaser, *A theory of justice of John Rawls as basis for European fiscal union*, „Review of Economics and Institutions” 2021/11.

⁷ J. Rawls, *Prawo ludów*, Warszawa 2001, s. 136–142, 155.

⁸ Jak pisze Rawls: takim społeczeństwom „brak politycznej i kulturalnej tradycji, kapitału ludzkiego i *know-how* oraz często materiałów, a także zasobów technologicznych niezbędnych do dobrego urzędnienia” (J. Rawls, *Prawo...*, s. 155), czego źródłem mogą być m.in. okoliczności historyczne. Zob. W. Klymonczuk, *Ukraina w poszukiwaniu wolności – od Rewolucji Godności do wyborów parlamentarnych w 2014 roku*, „Wschód Europy. Studia humanistyczno-społeczne” 2015/2, s. 93–105.

⁹ J. Strzelecki, *monada* = *Monad*( ) – interpretacja obiektywa, w: J. Sobota, G. Pacewicz (red.), *Filozofia i Technika*, Olsztyn 2017, s. 35–66.

¹⁰ J. Strzelecki, *Modelowanie w ramach filozofii in silico na podstawie wybranych elementów z etyki Spinozy*, „Humanistyka i Przyrodoznawstwo” 2019/25, s. 248–268.

jak: klasa-obiekt oraz dziedziczenie. Z kolei część trzecia ukazuje jak wybrane artykuły Traktatu o Unii Europejskiej, Traktatu o Funkcjonowaniu Unii Europejskiej, Traktatu Północnoatlantyckiego oraz Konwencji Genewskich uszczegóławiają Zasady Sprawiedliwości zawarte w *Prawie ludów* J. Rawlsa. Na tej podstawie wyprowadzony zostaje wniosek, że powiązane są ze sobą relacją dziedziczenia, przez co tworzą ustaloną strukturę. W części czwartej powstała struktura została obiektowo zinterpretowana, czego konsekwencją jest ujęcie prawa ludów jako nieskonkretyzowanej klasy.

2. Obiektowy paradygmat programowania a filozofia

W teorii języków programowania wyróżnia się zazwyczaj cztery paradygmaty: imperatywny, funkcjonalny, logiczny i obiektowy¹¹. Odpowiednio, zgodnie z pierwszym paradygmatem, program rozumiany jest jako ciąg instrukcji przypisania, zmieniających od uruchomienia jego stan aż do uzyskania oczekiwanego rezultatu. Zgodnie z drugim z nich, funkcjonalnym, program definiuje się jako złożoną funkcję, przetwarzającą dane wejściowe do postaci danych wyjściowych. Z kolei w paradygmacie logicznym program to zbiór zależności, mający na celu dowiedzenie danego stwierdzenia. Wreszcie jest i paradygmat obiektowy, który definiuje program jako zbiór porozumiewających się ze sobą obiektów, zawierający dane oraz metody operowania na nich¹².

Na podstawie dotychczasowych badań wyróżnić można trzy ogólne obszary zagadnień wykorzystujące paradygmat obiektowy: 1) filozofia informatyki, 2) filozofia nauki oraz 3) filozofia *in silico*.

W przypadku pierwszego z nich dyskutowane jest podobieństwo OPP z myślą antycznych filozofów. Ich głównym mianownikiem jest teza o zbieżności mechanizmu klasa-obiekt oraz hierarchicznej struktury programu z Platónską teorią idei¹³. Zwraca się również uwagę, że mechanizm definiowania obiektów zawiera te same ograniczenia, co klasyczna definicja Arystotelesa¹⁴. Z kolei w drugim obszarze korzysta z aparatury obiektowej w celu zbadania uniwersalności pewnych zasad organizujących ludzkie myślenie¹⁵ lub też struktury świata i możliwości jego obliczalności¹⁶.

Natomiast filozofia *in silico* za swój przedmiot ma szeroko pojęte obiekty wirtualne. Jarosław Strzelecki wyróżnia jej cztery podobszary: 1) filozoficzne badania przedmiotów wirtualnych, 2) symulacja przedmiotów opisywanych przez twierdzenia filozoficzne, 3) reinterpretacja tez filozoficznych przy użyciu pojęć paradygmatu obiektowego, 4) deklaratywne modelowanie przedmiotów opisywanych przez twierdzenia filozoficzne¹⁷. Badacze z pierwszego podobszaru czynią swoim przedmiotem badań obiekty wirtualne.

¹¹ R.W. Sebesta, *Concepts of programming languages*, 2004, s. 22.

¹² R.W. Sebesta, *Concepts...*, s. 11–23.

¹³ W. Tylman, *Computer Science and Philosophy: Did Plato Foresee Object-Oriented Programming?* „Foundations of Science” 2018/23, s. 159–172; S.H. Sneed, *A Genesis of Thinking in the Evolution of Ancient Philosophy and Modern Software Development*, w: C. Stephanidis (red.), *Universal Access in Human-Computer Interaction. Design for All and Inclusion*, 2011; D. Rayside i G.T. Campbell, *An aristotelian understanding of object-oriented programming*, referat wygłoszony podczas piętnastej konferencji ACM SIGNPLAN „Object Oriented Programming Systems Languages and Applications”, <http://doi.acm.org/10.1145/353171.353194>, dostęp: 29.12.2023 r.

¹⁴ A. Taivalsaari, *Classes vs. Prototypes Some Philosophical and Historical Observations*, „Journal of Object-Oriented Programming” 1996/10, s. 44–50.

¹⁵ J. Jernajczyk, *Zasada wzorca i kopii – o podobieństwie metod stosowanych w rzemiośle, filozofii i programowaniu*, „Przedmioty wirtualne: Informatyka a filozofia” 2021/3, s. 47–61.

¹⁶ R. Janusz, *Program dla Wszechświata: filozoficzne aspekty języków obiektowych*, Kraków 2002.

¹⁷ J. Strzelecki, *Modelowanie...*, s. 249–250.

W przypadku drugiego obszaru buduje się komputerowe systemy, wizualizujące twierdzenia filozoficzne. Z kolei w zakresie trzeciego postuluje się reinterpretację koncepcji filozoficznych z wykorzystaniem aparatury pojęciowej obiektywnego paradygmatu programowania, co miałyby doprowadzić do powstania tzw. filozofii obiektywnej, przez analogię do programowania obiektywnego. Wreszcie ostatni z nich postuluje tworzenie komputerowych modeli deklaracyjnych, które symulowałyby dane twierdzenia filozoficzne.

Artykuł ten wpisuje się w charakter badań filozoficznych *in silico* w ujęciu trzecim. Postuluje on interpretację prawa ludów i Traktatów w pojęciach OPP jako osobnych klas zawierających właściwości (*resp.* atrybuty) oraz funkcje (*resp.* metody), których rezultatem jest ujęcie tychże w jednej klasie. Tym samym nie ujmuje się Traktatów jako bezpośredniej i całościowej realizacji koncepcji J. Rawlsa, ponieważ – jak zostanie pokazane – trzy osobne klasy mogą zostać zagnieżdżone w jednej klasie, zachowując swoją niezależność, a zarazem się uzupełniając. Takie ujęcie pozwoli w toku dalszych badań ująć prawo ludów jako przedmiot symulacji komputerowej. Oznacza to przede wszystkim rozszerzenie badań nad tą koncepcją poprzez stworzenie modelu umożliwiającego symulowanie zachowań państw na arenie międzynarodowej i zrozumienie konsekwencji, jakie mogą wynikać z poszczególnych tez J. Rawlsa, co może być przydatne zarówno dla filozofów badających tę koncepcję, jak i analityków polityki międzynarodowej. Ponadto stworzenie takiego modelu mogłoby stanowić wartościowe uzupełnienie obecnych metod filozoficznych. Filozofowie polityki często wykorzystują eksperymenty myślowe do projektowania sytuacji politycznych, dlatego modelowanie komputerowe, jako metoda umożliwiająca m.in. operowanie na wielu zmiennych oraz wnioskowanie probabilistyczne, może służyć jako ich rozszerzenie¹⁸. A ponadto modelowanie komputerowe jest szeroko stosowane w różnych dyscyplinach filozoficznych¹⁹, również do problemów normatywnych takich jak sprawiedliwość dystrybucyjna²⁰. Z tych powodów, niektóre z problemów wskazywanych w literaturze przedmiotu dotyczących adaptacji prawa ludów do współczesnych realiów – np. nieuwzględnienie globalnej współzależności państw przez J. Rawlsa²¹, pominięcie sytuacji, kiedy dane społeczeństwo staje się niestabilne, a stan ten nie może zostać uregulowany dotychczasowymi praktykami²² – mogą zostać ujęte w sposób bardziej precyzyjny i adekwatny.

3. Mechanizmy obiektywnego paradygmatu programowania

Pierwszym kluczowym mechanizmem jest konkretyzacja. Składa się ona z dwóch pojęć: klasy i obiektu. Klasa to szablon służący do generowania jednego lub większej liczby obiektów na podstawie dostarczonych w czasie konkretyzacji parametrów. Składa się ona z atrybutów przechowujących dane oraz metod umożliwiających wykonywanie określonych akcji. Zobrazować można to na uproszczonym przykładzie klasy „kot”, która będzie przepisem na stworzenie kota znanego z codziennego życia. Jej atrybutami będą: ogon, cztery kończyny i uszy, natomiast jej metodami: machanie ogonem, skakanie

¹⁸ C. Mayo-Wilson, K. Zollman, *The Computational Philosophy: Simulation as a core philosophical method*, „Synthese” 2021/1, s. 3647–3673.

¹⁹ S. Scheller, Ch. Merdes, S. Hartmann, *Computational modeling in philosophy: introduction to a topical collection*, „Synthese” 2022/2.

²⁰ A. Motchoulski, *Adjudicating distributive disagreement*, „Synthese” 2019/7, s. 5977–6008.

²¹ J. Tasioulas, *From Utopia to Kazanistan: John Rawls and the law of peoples*, w: T. Brooks (red.), *Rawls and Law*, Londyn 2017, s. 447–476.

²² H. Kim, *A stability interpretation of Rawls's The Law of Peoples*, „Political Theory” 2015/4, s. 473–499.

i słyszenie. Atrybuty klas nie zawierają informacji o długości ogona, rozmiarze łap czy rozmiarowi uszu, a jedynie ustalają możliwy zakres ich np. wielkości i długości. Dlatego też w przypadku klasy „kot” niemożliwe jest wykonywanie metod, trudno bowiem przewidzieć długość skoku kota bez wiedzy o jego rozmiarach²³. Możemy jedynie *a priori* przyjąć, że wykorzystany zostanie atrybut „łapy”, ale nic ponad to.

Precyzyjne dane określające każdego kota będzie zawierał obiekt, realizujący przepis zawarty w klasie „kot”. W czasie konkretyzacji – uaktualnienia klasy do obiektu – określa się precyzyjne parametry atrybutów (trzymając się przykładu kota: ogona, łap i uszu), w efekcie czego możliwe staje się wykonywanie zdefiniowanych wcześniej w klasie metod oraz komunikowanie się ze sobą obiektów.

Zasadniczo można stwierdzić, że klasa od obiektu różni się charakterem jej elementów. Klasa ustala zakres możliwych atrybutów oraz definiuje metody; obiekt z kolei doprecyzowuje wartość atrybutów oraz umożliwia wykonywanie na ich podstawie metod wcześniej zdefiniowanych w klasie. W tym sensie klasy determinują obiekty.

Aczkolwiek istnieje pewien wyjątek w tym mechanizmie, nie stosuje się on bowiem do klas abstrakcyjnych. O ile możliwe jest zdefiniowanie atrybutów dla takich klas, o tyle są one niemożliwe do skonkretyzowania. Ponadto niemożliwe jest definiowanie metod, a jedynie deklarowanie ich istnienia, co oznacza, że klasa pochodna od klasy abstrakcyjnej musi dookreślić działanie dziedziczonych metod (o ile sama nie jest klasą abstrakcyjną). Jeżeli wcześniej wspomniana klasa „kot” byłby klasą abstrakcyjną, możliwe byłoby jedynie określenie, że taki kot będzie mógł „oddychać”, bez zdefiniowania, jakie atrybuty w tym działaniu by wykorzystywał, czy nawet co będzie efektem tej czynności.

Drugim kluczowym mechanizmem jest dziedziczenie. Pozwala on na rozszerzenie jednej klasy (klasy pochodnej) o atrybuty i metody innej klasy (klasy bazowej). Klasa pochodna może modyfikować dziedziczone komponenty, jednak nie może ich usuwać – dlatego inną nazwą dla tej relacji jest „specjalizacja”. Odwołując się do wcześniejszego przykładu, klasa „kot” będzie specjalizowała klasę „ssaki” poprzez zmniejszenie zakresu długości ogona i uszu. W aspekcie konstrukcyjnym mechanizm ten jest zbliżony z metodą idealizacji i konkretyzacji Leszka Nowaka, również przyjmującą w punkcie wyjścia najprostszy z możliwych modeli, który następnie jest uściślany w kolejnych wersjach²⁴.

4. Specjalizacja zasad sprawiedliwości

Opublikowana w 1993 r. praca *Prawo ludów* autorstwa J. Rawlsa przedstawia szczególną koncepcję słuszności i sprawiedliwości, mającą zastosowanie do zasad oraz norm międzynarodowego prawa oraz polityki. Jej punktem dojścia jest trwały, międzynarodowy pokój, ufundowany na liberalnej koncepcji sprawiedliwości, obejmujący również społeczeństwa wewnętrzne – takie jak np. analizowany przez J. Rawlsa wariant przywoitych ludów hierarchicznych²⁵ – które o ile liberalne nie są, o tyle uznają i przestrzegają prawa ludów²⁶.

²³ W niektórych językach istnieją tzw. metody statyczne, które można wywołać z poziomu klasy. Nie są one jednak istotne dla prowadzonych tutaj rozważań.

²⁴ Zob. K. Kiedrowski, *Metoda idealizacji i konkretyzacji w negatywistycznej metafizyce unitarnej*, „Przegląd Filozoficzny. Nowa Seria” 2016/2. Szczegółowe studium porównawcze tych dwóch koncepcji mogłoby w znaczy sposób przyczynić się do ich rozwoju, jednakże nie stanowi ono przedmiotu artykułu.

²⁵ John Rawls zakłada możliwość istnienia innych ludów przywoitych, które mają odmienną strukturę, jednak ich nie rozpatruje: „inny rodzaj przywoitego ludu jest kategorią, którą pozostawiam tylko w rezerwie, zakładając, że mogą istnieć inne przywoite społeczeństwa, których podstawowa struktura nie pasuje do mojego opisu, ale które godne są uczestnictwa w społeczności ludów” (J. Rawls, *Prawo...*, s. 94).

²⁶ J. Rawls, *Prawo...*, s. 9.

W aspekcie metodologicznym teza J. Rawlsa o możliwości zaistnienia takiej polityki jest dowodzona poprzez procedurę sytuacji pierwotnej. Jako dane wejściowe przyjmuje ona ideał moralny, założenia konstrukcyjne oraz interesy realizujące wybrany ideał moralny, a jej rezultatem są wypracowane zasady sprawiedliwości²⁷. W tym sensie stanowią one atrybuty koncepcji prawa ludów, ponieważ regulują działania zachodzące między społeczeństwami wewnętrznymi. Analogicznie zapisy Traktatów, będące najważniejszymi aktami prawnymi, również są takimi atrybutami. Na tej podstawie możliwe jest sprawdzenie, czy między nimi zachodzi relacja specjalizacji.

W *Prawie ludów* przedstawionych zostało osiem zasad sprawiedliwości (dalej ZS). Są one poniżej przytoczone jako punkty listy wielopoziomowej. Artykuły wybranych Traktatów: Traktatu o Unii Europejskiej²⁸, Traktatu o Funkcjonowaniu Unii Europejskiej²⁹ oraz Traktatu Północnoatlantyckiego³⁰, znajdują się w podpunktach. Omówienia zestawień tego wymagających znajdują się pod danymi podpunktami.

- 1) „Ludy są wolne i niepodległe, a ich wolność i niepodległość powinna być respektowana przez inne ludy”,
  - a) „Unia szanuje równość Państw Członkowskich wobec Traktatów, jak również ich tożsamość narodową, nierozzerwalnie związaną z ich podstawowymi strukturami politycznymi i konstytucyjnymi, w tym w odniesieniu do samorządu regionalnego i lokalnego. Szanuje podstawowe funkcje państwa, zwłaszcza funkcje mające na celu zapewnienie jego integralności terytorialnej, utrzymanie porządku publicznego oraz ochronę bezpieczeństwa narodowego. W szczególności bezpieczeństwo narodowe pozostaje w zakresie wyłącznej odpowiedzialności każdego Państwa Członkowskiego” (art. 4 ust. 2 TUE),
  - b) „Zgodnie z zasadą lojalnej współpracy Unia i Państwa Członkowskie wzajemnie się szanują i udzielają sobie wzajemnego wsparcia w wykonywaniu zadań wynikających z Traktatów” (art. 4 ust. 3 TUE),
  - c) „Unia dąży do osiągnięcia swoich celów właściwymi środkami odpowiednio do kompetencji przyznanych jej w Traktatach” (art. 3 ust. 6 TUE).

Pierwsza ZS jest dwukomponentowa. Wpierw określa ona, że ludy są wolne i niepodległe, a następnie wskazuje na powinność respektowania tychże cech przez pozostałe ludy należące do społeczności ludów. Przytoczne zapisy TUE formułują tę powinność poprzez uściślenie, że dotyczy to podstawowych funkcji każdego państwa, bezpieczeństwa narodowego, współpracy w zakresie wykonywania zadań, a także działania odpowiednio do ustalonych wcześniej kompetencji. Tak rozumiane respektowanie byłoby niemożliwe w przypadku, gdyby dany lud nie był wolny oraz niepodległy – nie byłby on wówczas zdolny się z tych zobowiązań się wywiązać. W tym sensie ludy przynależne do społeczności ludów są wolne oraz niepodległe.

- 2) „Ludy powinny przestrzegać traktatów i zobowiązań”,

²⁷ B. Wolthuis, *Principles of economic union: An extension of John Rawls's theory of justice*, „European Law Journal” 2017/6, s. 454–466.

²⁸ Traktat o Unii Europejskiej i Traktat o Funkcjonowaniu Unii Europejskiej, wersja skonsolidowana (Dz.Urz. UE C 202 z 2016 r., s. 1), dalej: TUE.

²⁹ Traktat o Unii Europejskiej i Traktat o Funkcjonowaniu Unii Europejskiej, wersja skonsolidowana (Dz.Urz. UE C 202 z 2016 r., s. 1), dalej: TFUE.

³⁰ Traktat Północnoatlantycki sporządzony w Waszyngtonie dnia 4.04.1949 r. (Dz.U. z 2000 r. Nr 87, poz. 970), dalej: TP.

- a) „Państwa Członkowskie podejmują wszelkie środki ogólne lub szczególne właściwe dla zapewnienia wykonania zobowiązań wynikających z Traktatów lub aktów instytucji Unii” (art. 4 ust. 2 TUE).
- 3) „Ludy są równe i mogą być stronami wiążącymi je umów”,
  - a) „Unia szanuje równość Państw Członkowskich wobec Traktatów, jak również ich tożsamość narodową, nierozzerwalnie związaną z ich podstawowymi strukturami politycznymi i konstytucyjnymi, w tym w odniesieniu do samorządu regionalnego i lokalnego. Szanuje podstawowe funkcje państwa, zwłaszcza funkcje mające na celu zapewnienie jego integralności terytorialnej, utrzymanie porządku publicznego oraz ochronę bezpieczeństwa narodowego” (art. 4 pkt 2 TUE),
  - b) „Zgodnie z zasadą lojalnej współpracy Unia i Państwa Członkowskie wzajemnie się szanują i udzielają sobie wzajemnego wsparcia w wykonywaniu zadań wynikających z Traktatów” (art. 4 ust. 3 TUE).
- 4) „Ludy powinny przestrzegać nakazu nieingerencji”.
Przez ingerencję J. Rawls rozumie wyłączenie danego społeczeństwa z systemów współpracy oraz interwencje siłowe. Jak czytamy w *Prawie ludów*: „zasadę taką jak czwarta – dotyczącą nieingerencji – trzeba będzie wyłączyć w stosunku do państw bezprawia i poważnych naruszeń praw człowieka”³¹. Artykuł 7 TUE, będący głównym postanowieniem dotyczącym tego problemu, stwierdza, że Rada Europejska, po odpowiedniej procedurze weryfikacyjnej, może zawiesić niektóre prawa państwa członkowskiego, jeżeli naruszane są wartości wskazane w art. 2 TUE. Są to: poszanowania godności osoby ludzkiej, wolności, demokracji, równości, państwa prawnego, praw człowieka oraz praw osób należących do mniejszości. Wziąwszy to pod uwagę, Unia Europejska rzeczywiście przestrzega nakaz nieingerencji, ponieważ naruszenie każdej z tych wartości w konsekwencji narusza prawa człowieka. Nawet jeżeli istnieją przypadki społeczeństw niedemokratycznych, ale ich przestrzegających, to w aparaturze pojęciowej J. Rawlsa są one klasyfikowane jako łaskawe absolutyzmy, a więc takie, które nie należą do społeczności ludów dobrze urządzonych, ponieważ taki typ społeczeństwa „nie przyznaje swoim obywatelom znaczącej roli w podejmowaniu decyzji politycznych”³². Zarazem art. 215 TFUE dotyczy środków ograniczających współpracę z państwami trzecim, stanowiąc tym samym podstawę do wprowadzania sankcji gospodarczych, finansowych oraz innych ograniczeń w handlu i współpracy międzynarodowej.
- 5) „Ludy mają prawo do samoobrony, lecz nie mają prawa do podżegania do wojny z innych powodów niż samoobrona”,
  - a) „Zgodnie z tym, co oświadczono w Karcie Narodów Zjednoczonych, Strony zobowiązują się załatwiać wszelkie spory międzynarodowe, w które mogłyby zostać uwikłane, za pomocą środków pokojowych w taki sposób, aby pokój międzynarodowy, bezpieczeństwo i sprawiedliwość nie zostały narażone na niebezpieczeństwo, jak również powstrzymywać się w swych stosunkach międzynarodowych od użycia lub groźby użycia siły w jakikolwiek sposób niezgodny z celami Narodów Zjednoczonych” (art. 1 TPa).

Dotychczas przywoływane były jedynie artykuły TUE oraz TFUE, jednakże te nie zawierają artykułów dotyczących działań zbrojnych, czy szerzej – płaszczyzny

³¹ J. Rawls, *Prawo...*, s. 58.

³² J. Rawls, *Prawo...*, s. 135.

militarnej. Przyczyną tego jest koncentracja procesów integracyjnych w strefie społeczno-gospodarczej i społeczno-politycznej oraz gwarancje wynikające z TPa. Od czasu podpisania w latach 50. XX w. Traktatu o Europejskiej Wspólnocie Obronnej do przełomu wieków, polityka bezpieczeństwa Unii Europejskiej była prowadzona na podstawie gwarancji zapewnianych przez TPa. Później na skutek rewizji dotychczasowej strategii, rozpoczął się proces budowania strategii bezpieczeństwa koncentrującej się na europejskiej przestrzeni politycznej³³.

W istocie konkurowanie Unii Europejskiej z Organizacją Traktatu Północnoatlantyckiego (dalej: NATO) w aspekcie bezpieczeństwa uwidacznia się w artykule 42 TUE, który charakteryzuje wspólną politykę bezpieczeństwa i obronną, zaznacza również poszanowanie polityk bezpieczeństwa państw członkowskich, jeżeli te uważają, że „ich wspólna obrona jest wykonywana w ramach NATO oraz jest zgodna z przyjętą w tych ramach wspólną polityką bezpieczeństwa i obronną” (art. 42 pkt 2 TUE). Wobec tego należy uznać, że o ile Unia Europejska dąży do wypracowania autonomicznej strategii bezpieczeństwa względem TPa, tak w dalszej mierze jest od niej uzależniona.

- 6) „Ludy powinny honorować prawa człowieka”,
  - a) „Unia opiera się na wartościach poszanowania godności osoby ludzkiej, wolności, demokracji, równości, państwa prawnego, jak również poszanowania praw człowieka, w tym praw osób należących do mniejszości. Wartości te są wspólne Państwom Członkowskim w społeczeństwie opartym na pluralizmie, niedyskryminacji, tolerancji, sprawiedliwości, solidarności oraz na równości kobiet i mężczyzn” (art. 2 TUE).
- 7) „Ludy powinny przestrzegać pewnych określonych ograniczeń w prowadzeniu wojny”.

Traktat Północnoatlantycki traktuje o zobowiązaniach prowadzenia zbiorowej wojny obronnej, jednakże nie zawiera ograniczeń w prowadzeniu wojny jako takiej. Te ostatnie są definiowane przez Konwencje Genewskie. Z jednej strony określają one prawa przysługujące rannym, chorym, rozbitkom sił zbrojnym, jeńcom wojennym oraz osobom cywilnym podczas wojny. Z drugiej stanowią one część prawa międzynarodowego, które obowiązuje wszystkie społeczeństwa wewnętrzne w aspekcie zewnętrznym. Wobec tego uznać należy je za specjalizację siódmej zasady sprawiedliwości.
- 8) „Ludy mają obowiązek udzielania pomocy innym ludom żyjącym w niekorzystnych warunkach, uniemożliwiających im posiadanie sprawiedliwego lub przyzwoitego ustroju politycznego i społecznego”,
  - a) „Działania Unii na arenie międzynarodowej oparte są na zasadach, które leżą u podstaw jej utworzenia, rozwoju i rozszerzenia oraz które zamierza wspierać na świecie: demokracji, państwa prawnego, powszechności i niepodzielności praw człowieka i podstawowych wolności, poszanowania godności ludzkiej, zasad równości i solidarności oraz poszanowania zasad Karty Narodów Zjednoczonych oraz prawa międzynarodowego”.

„Unia dąży do rozwijania stosunków i budowania partnerstwa z państwami trzecimi oraz z organizacjami międzynarodowymi, regionalnymi lub światowymi,

³³ A. Kalyayev, *Europejskie realia obrony zbiorowej: kwestie stosunków NATO i EU*, „Studia nad Bezpieczeństwem” 2020/5, s. 197–210.

które wyznają zasady, o których mowa w akapicie pierwszym. Sprzyja ona wielostronnym rozwiązaniom wspólnych problemów, w szczególności w ramach Organizacji Narodów Zjednoczonych” (art. 21 TUE),

- b) „Unia rozwija szczególne stosunki z państwami z nią sąsiadującymi, dążąc do utworzenia przestrzeni dobrobytu i dobrego sąsiedztwa, opartej na wartościach Unii i charakteryzującej się bliskimi i pokojowymi stosunkami opartymi na współpracy” (art. 8 pkt 1 TUE).

Wskazane zostało jak Zasady Sprawiedliwości są uszczegóławiane przez wybrane artykuły Traktatu o Unii Europejskiej, Traktatu o Funkcjonowaniu Unii Europejskiej, Traktatu Północnoatlantyckiego i Konwencji Genewskiej. Analizy te z pewnością nie są wyczerpujące, jednakże wydają się wystarczające, aby stwierdzić, że między ZS a Traktatami zachodzi relacja specjalizacji.

5. Prawo ludów jako klasa

Następnym etapem interpretacji jest określenie, jakiego typu klasą są ZS oraz Traktaty. Pierwsze z nich zaklasyfikować należy jako klasę abstrakcyjną. Nie są one obiektem, ponieważ jak pisze J. Rawls: „ta lista zasad niewątpliwie jest niepełna. Trzeba dodać inne zasady, te zaś, które zostały już wymienione, wymagają wiele wyjaśnień i interpretacji”³⁴. Niemożliwa jest zatem ich konkretyzacja, a więc nie są zwykłą klasą, ale jej abstrakcyjnym wariantem.

Natomiast Traktat o Unii Europejskiej, Traktat Północnoatlantycki oraz Konwencja Genewska (dalej: KG) są obiektami, ponieważ relacja między nimi jest już ustalona – TUE wspomina o każdym z nich, a tylko obiekty mogą się między sobą komunikować. Z wcześniejszego podrozdziału wynika, że między ZS a Traktatami zachodzi relacja specjalizacji, z czego TUE dotyczy aspektów gospodarczo-politycznych, TPa obronnych, a KG zasad prowadzenia wojen. Poszczególne decyzje i rozporządzenia Unii Europejskiej oraz Sojuszu Północnoatlantyckiego należy uznać za metody, ponieważ za dane wejściowe przyjmują artykuły swoich traktatów oraz bieżące wydarzenia polityczne, a za dane wyjściowe konkretne warunki, pozwolenia i zakazy, tak jak ma to miejsce w kontekście np. sankcji nałożonych na Rosję po inwazji na Ukrainę w lutym 2022 r.

Należy tu zwrócić uwagę, że źródłowo prawo ludów ma stanowić interpretację ZS, dlatego mogłoby się zdawać, że same te organizacje konstytuują prawo ludów. W istocie tak czyniły dotychczasowe ujęcia, które interpretując tę koncepcję jako gotową do konkretnego zastosowania, wskazywały na problematyczność wpisania Unii Europejskiej w koncepcję J. Rawlsa. Jednakże ostatnie próby aktualizacji tej koncepcji ujmują ją odmiennie, bo jako wyzwanie i problem do rozwiązania³⁵. Jak zatem w tym duchu ująć prawo ludów?

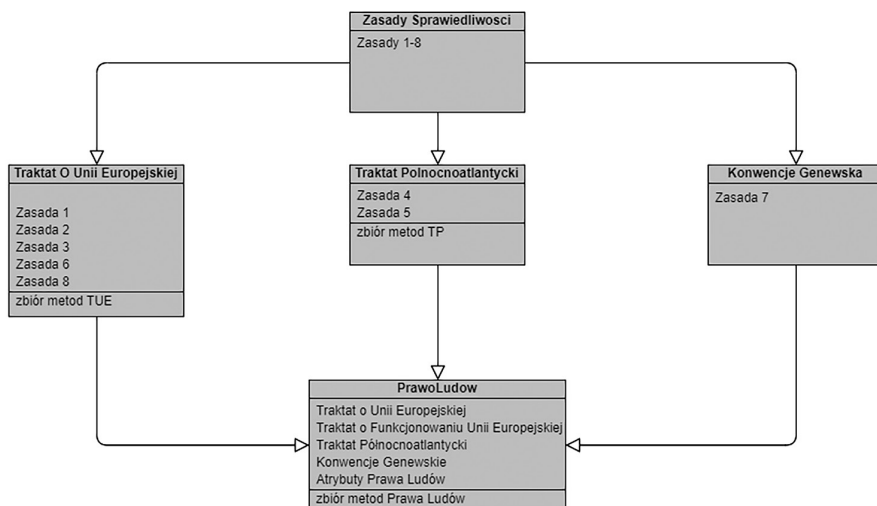
Jeżeli nie jest ono zbiorem już istniejących Traktatów (zbiorem klas), to, po pierwsze, musi być zatem niezależną od nich klasą. Po drugie, musi zawierać treść Traktatów. Na gruncie obiektowego paradygmatu programowania możliwe jest dołączanie istniejących obiektów jako atrybutów do nowych klasy, zachowując je w tej samej formie i treści, tak więc analizowane Traktaty można ująć jako atrybuty nowej klasy o nazwie „Prawo

³⁴ J. Rawls, *Prawo...*, s. 58.

³⁵ Zob. B. Wolthuis, *Principles of economic union...*; K. Klaser, *A theory of justice of John Rawls...*

Ludów”, zachowując je zarazem w postaci obiektów. Po trzecie, mechanizm specjalizacji umożliwia modyfikowanie nowo powstałych klas, zatem do klasy o nazwie „Prawo Ludów” można dodać metody i atrybuty zaproponowane przez J. Rawlsa, co pozwala uniknąć kolizji metod o podobnym działaniu. W rezultacie proponowana klasa będzie zawierała treść prawa ludów, a także atrybuty „Traktat o Unii Europejskiej”, „Traktat Północnoatlantyczny” i „Konwencje Genewskie”, co ilustruje poniższy schemat.

Rysunek 1
Model prawa ludów

Źródło: opracowanie własne.

6. Konkluzje

Odpowiedź na pytanie zawarte w tytule nie jest jednoznaczna. Na pewno na gruncie przeprowadzonej tutaj obiektywnej interpretacji nie można jednoznacznie stwierdzić, czy kraje przynależące do Unii Europejskiej i Traktatu Północnoatlantycznego są ludami dobrze zarządzanymi. Natomiast jak zostało pokazane, dotychczasowe problemy związane z uzasadnianiem państw europejskich jako społeczności ludów nie wynikają z atrybutów, ale z metod definiowania Unii Europejskiej, a także z ujmowania prawa ludów jako gotowego obiektu. Ujęcie prawa ludów jako klasy pozwala na współlistnienie dwóch różnie działających metod, a zatem można wykorzystać metody prawa ludów w uzasadnianiu sankcji na Rosję pomimo trudności w uznaniu Unii Europejskiej jako społeczności ludów dobrze zarządzanych.

Obiektywa paradygmat programowania dostarcza również logicznej siatki pojęciowej. Przedstawienie z jej pomocą treści *Prawa ludów* pozwoliłoby precyzyjnie określić, z jakich atrybutów korzystają określone metody, co znacznie ułatwiłoby wprowadzenie dalszych modyfikacji do tej koncepcji. W zależności od odpowiedzi na pytanie: „Czy zmodyfikowane metody mają zachowywać dane wejściowe i wyjściowe metod zaproponowanych przez Johna Rawlsa?”, prawo ludów może być rozszerzane (odpowiedź twierdząca) lub może być ona dostosowywana do współczesnych realiów (odpowiedź przecząca). Sądzę, że w obu przypadkach obiektywa paradygmat programowania może dostarczyć aparatury pojęciowej pomocnej w dalszych modyfikacjach.

Celem dalszych prac nad obiektową interpretacją jest przedstawienie prawa ludów w postaci kodu programistycznego. Formalizacja i komputerowa symulacja tej koncepcji pozwoliłyby na jej rozszerzenie, tworzenie scenariuszy życia społecznego, a także połączenie z obecnie istniejącymi modelami. Przedstawiony tutaj szkic jest pierwszym krokiem w tym kierunku.

The European Union as a Community of Well-Ordered Peoples? Object-Oriented Interpretation of John Rawls' Law of Peoples. A Contribution to Future Research

Abstract: This article aims to present an interpretative perspective on the concept of the law of peoples, enabling its contemporary conceptualization. According to the main research thesis of the article, the concepts of the object-oriented programming paradigm provide an effective conceptual apparatus for reinterpreting philosophical claims, which, in particular, can be applied to contemporary conceptualization of John Rawls' law of peoples. In the first part of the article, the relationships between the object-oriented programming paradigm and philosophy in three areas are specified and described: the philosophy of computer science, the philosophy of science, and computational philosophy. The next part presents the key mechanisms of the object-oriented programming paradigm, such as class-object and inheritance. In turn, the third part shows how selected articles of the Treaty on European Union, the Treaty on the Functioning of the European Union, the North Atlantic Treaty, and the Geneva Conventions flesh out the principles of justice specified in the law of peoples. On this basis, the conclusion is drawn that they are related to each other by the relationship of inheritance. In the fourth part, the emergent structure is subjected to object-oriented interpretation, resulting in the recognition of the law of peoples as an unspecified class.

Keywords: law of peoples, object-oriented programming paradigm, object-oriented interpretation

BIBLIOGRAFIA / REFERENCES:

- Janusz, R. (2002). *Program dla Wszechświata: Filozoficzne aspekty języków obiektowych*. Kraków: Ignatianum.
- Jernajczyk, J. (2021). Zasada wzorca i kopii—o podobieństwie metod stosowanych w rzemiośle, filozofii i programowaniu. *Przedmioty Wirtualne: Informatyka a Filozofia*, 3, 47–61.
- Kalyayev, A. (2020). Europejskie realia obrony zbiorowej: Kwestie stosunków NATO i EU. *Studia Nad Bezpieczeństwem*, 5, 197–210.
- Kamminga, M. R. (2014). Rawls and the European Union. *Philica*.
- Kiedrowski, K. (2016). Metoda idealizacji i konkretyzacji w negatywistycznej metafizyce unitarnej. *Przegląd Filozoficzny. Nowa Seria*, 2.
- Kim, H. (2015). A stability interpretation of Rawls's The Law of Peoples. *Political Theory*, 43(4), 473–499.
- Klaser, K. (2021). A theory of justice of John Rawls as basis for European fiscal union. *Review of Economics and Institutions*, 11(1–2).
- Kłymonczuk, W. (2015). Ukraina w poszukiwaniu wolności – od Rewolucji Godności do wyborów parlamentarnych w 2014 roku. *Wschód Europy. Studia Humanistyczno-Społeczne*, 1(2).
- Mayo-Wilson, C., Zollman, K. J. (2021). The computational philosophy: Simulation as a core philosophical method. *Synthese*, 199(1), 3647–3673.
- Morgan, G. (2008). John Rawls: Eurosceptic? European Integration as a Realistic Utopia. *European Integration as a Realistic Utopia*.
- Motchoulski, A. (2021). Adjudicating distributive disagreement. *Synthese*, 198(7), 5977–6008.
- Rawls, J. (2001). *Prawo ludów* (M. Kozłowski, Trans.). Warszawa: Aletheia.
- Rawls, J., & Van Parijs, P. (2003). Three letters on the law of peoples and the European Union. *Autour de Rawls*, 8, 7–20.
- Rayside, D., & Campbell, G. T. (2000). An aristotelian understanding of object-oriented programming. *ACM SIGPLAN Notices*, 35(10), 337–353.
- Scheller, S., Merdes, C., Hartmann, S. (2022). Computational modeling in philosophy: Introduction to a topical collection. *Synthese*, 200(2).

- Sebesta, R. W. (2004). *Concepts of programming languages*. Pearson Education India.
- Sneed, S. H. (2011). A genesis of thinking in the evolution of Ancient philosophy and modern software development. *Universal Access in Human-Computer Interaction. Design for All and eInclusion: 6th International Conference, UAHCI 2011, Held as Part of HCI International 2011, Orlando, FL, USA, July 9-14, 2011, Proceedings, Part I* 6, 129–138.
- Strzelecki, J. (2017). monada = Monada()—Interpretacja obiektowa. In J. Sobota, G. Pacewicz (eds.), *Filozofia i Technika*. Olsztyn: Instytut Filozofii Uniwersytetu Warmińsko-Mazurskiego.
- Strzelecki, J. (2019). Modelowanie w ramach filozofii ‘in silico’ na podstawie wybranych elementów z ‘Etyki’ Spinozy. *Humanistyka i Przyrodoznawstwo*, 25, 248–268. DOI: 10.31648/hip.5040.
- Taivalsaari, A. (1996). Classes vs. Prototypes Some Philosophical and Historical Observations. *Journal of Object-Oriented Programming*, 10(7), 44–50.
- Tasioulas, J. (2017). From Utopia to Kazanistan: John Rawls and the law of peoples. W: Brooks, T. (red.), *Rawls and Law*. Routledge.
- Tylman, W. (2018). Computer Science and Philosophy: Did Plato Foresee Object-Oriented Programming? *Foundations of Science*, 23(1), 159–172. DOI: 10.1007/s10699-016-9506-7.
- Wolthuis, B. (2017). Principles of economic union: An extension of John Rawls’s theory of justice. *European Law Journal*, 23(6), 454–466.